

YEREL YÖNETİMLERDE GELİR KAYNAKLARI

1) Vergiler Yoluyla Gelir Sağlama

Yerel yönetimlerin sunduğu hizmetlerin başlıca finansman kaynağı vergilerdir.

Gelir Vergisi: Ekonomik istikrarı sağlama işlevlerindeki en önemli araçlardan biridir ve merkezi idare tarafından toplanması makroekonomik istikrarı sağlama açısından daha uygundur. Ancak bazı ülke uygulamalarında belirli ölçülerle yerel yönetimlere pay verilmektedir.

Tüketim Vergisi: Gelir üzerinden alınan vergiler yerel yönetimlerin geliri olabileceği gibi tüketim üzerinden alınan dolaylı vergiler de yerel yönetimlerin geliri olabilir.

Genel satış vergileri niteliğinde olan bu tip vergiler yerel yönetim sınırları içinde gerçekleşen üretimden alınabileceği gibi, değişik bölgelerde üretilip o bölgeye satış amaçlı getirilen ürünlerden de alınmaktaydı.

Günümüzde uygulaması kaldırılan bu yöntemin pek çok sakıncası vardı:

- Vergiden kaçınma,
- denetim zorluğu,
- yerel yönetimler farklı oranlar uyguluyorsa yerel yönetimler arası rekabet gibi.

Tüketim vergisi niteliğindeki satış vergilerinin tamamının veya bir kısmının yerel yönetim geliri olması günümüzde çeşitli coğrafyalarda rastlanmaktadır. Belçika'da devlet tarafından federal seviyede toplanan katma değer vergisi hasılatından belirli oranda pay yerel yönetimlere devredilmektedir.

Emlak Vergisi: Emlak vergisi vergi sınıflandırmasında kısmi servet vergisi olarak konumlandırılır.

Bina, arsa ve arazi gibi taşınmazlar üzerinden emlak vergisi alınır. Vergi kaynakları arasında mahalli idarelere en uygun olan vergi bina ve arazi vergileridir.

Emlak vergisinde, vergiyi doğuran olay yerel sınırlar içinde gerçekleştiğinden vergi gelirinin yerel idareye bırakılması uygundur. Emlak vergisi yerel yönetimlerin istikrarlı, öngörülebilir, belirli, öz gelirleridir.

Motorlu Taşıtlar Vergisi: Motorlu taşıtlar vergisi vergilerin genel sınıflandırmasında kısmi servet vergisi olarak yer alır. Emlak vergisinde yer alan faydalanma ilkesi motorlu taşıtlar vergisi için de söz konusudur. Motorlu araç sahipleri kent içi sunulan yol yapım, bakım ve trafik düzenleme ve yönetme hizmetlerinden faydalanmaktadır.

Yerel yönetimlerin hizmet maliyetine ek olarak özel taşıt araçlarının yoğun kullanımından kaynaklanan sıklıkla maliyeti ve çevre kirliliği maliyeti söz konusu olmaktadır. Negatif dışsallığa neden olduğu bu durumda kamu idaresi vergiler yoluyla motorlu taşıt kullanımından kaynaklanan zararın telafisini ya da motorlu taşıt kullanımını azaltmayı sağlayabilir.

Türkiye’de yerel yönetimlerin MTV tahsilatı yapma uygulaması kaldırıldı.

Meslek Vergisi: Meslek vergisi yerel bir vergi olarak kabul edilir çünkü herhangi bir meslek faaliyetinde bulunan, bulunduğu yerin yerel hizmetlerinden de faydalanmaktadır. O zaman faydalanma ilkesi meslek vergisinde de karşımıza çıkmaktadır. Meslek vergisinin yükümlüsü işyeri sahibi ve meslek sahipleridir.

Meslek vergisi ülkemizde de belediye vergileri birinci bölümde yer almış, ancak 1987 yılında yapılan değişiklikle yürürlükten kaldırılmıştır.

2) Vergi Payları

Merkezi yönetim, yerel yönetimlere topladığı vergi gelirlerinden belirli bir oranda pay vermektedir. Bu paylar yerel yönetimlerin gelirleri arasında yer almaktadır.

Ülkemizde gelir ve kurumlar vergisi toplam hasılatının %5’i yerel yönetimlere dağıtılmak üzere ayrılmaktadır.

3) Vergi Benzeri Gelirler

Herhangi bir hizmetten yararlanma karşılığında yerel yönetimlere ödenen tutarlar da önemli gelir kaynaklarıdır.

Harç, Resim, Şerefiye

Harç; bazı kamu kuruluşlarınca sunulan hizmetler karşılığı yapılan ödemelerdir. Örneğin; pasaport harcı, tapu harcı vb.

Resim; bir iş ya da faaliyetin yapılmasına izin ve yetki verilmesi nedeniyle yapılan ödemelerdir. Örneğin; avlanma resmi, eğlence resmi, trafik resmi, silah resmi vb.

Şerefiye; yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilen alt yapı yatırımları ve bayındırlık hizmetleri dolayısıyla gayrimenkullerin değerinde artış meydana gelenlerden alınan bedeldir.

4) Harcamalara Katılma Payı

Yol, kanalizasyon, kaldırım iyileştirmesi gibi altyapı tesislerinin gerçekleştirilmesi sırasında, yerel yönetimler tarafında yapılan harcama tutarlarının bir kısmının bu hizmetlerden yararlanacak olanlara ödettirilmesi harcamalara katılma payının kapsamını oluşturur.

Şerefiyeye benzeyen bu kavramın en önemli farkı; harcamalara katılma payının gayrimenkullerinin değeri yükselenden değil bu hizmetten yararlanan herkesten alınmasıdır.

5) İktisadi Teşebbüs Gelirleri

Yerel yönetimler, yerel halkın ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ve gelir elde etmek amacıyla teşebbüs kurarlar veya var olan bir şirkete ortak olurlar. Bu şekilde elde edilen gelirler iktisadi teşebbüs gelirleridir. Örneğin; çay bahçesi

6) Emlak Gelirleri ve Para Cezaları

Emlak gelirleri, yerel yönetimlerin sahip olduğu gayrimenkullerin satılması veya kiraya verilmesinden elde edilen gelirlerdir.

Para cezaları, kanunlara, yönetmeliklere aykırı hareket edilmesi ve yasal sorumlulukların zamanında yerine getirilmemesi nedeniyle yerel yönetimler tarafından bu davranışlarda bulunan kişi ya da kurumlara ödettirilen yükümlülüklerdir. Para cezaları da yerel yönetimlerin geliri olur ancak burada **amaç gelir elde etmek değil**, kanunlara, yönetmeliklere yerel halkın uymasını sağlamaktır.

7) Borçlanma

Borçlanma, gelecek kuşakları da borç yükü altına koyan ve bu yüzden daha dikkatli davranılarak başvurulması gerek bir finansman kaynağıdır. Yerel yönetimler, borçlanmaya genellikle sermaye yatırım harcamalarının finansmanı için başvururlar.

Yerel yönetimler borçlanma ile ilgili olarak sınırsız bir yetkiye sahip değildirler. Merkezî yönetimin belirlediği kurallar çerçevesinde yerel yönetimlerin borçlanması söz konusu olabilmektedir.

Bu kurallar;

- merkezî idareden önceden izin alınması,
- gelecek kuşakların da faydalanabileceği yatırımlar yapılması,
- borçlanmanın yurt içinden yapılması,
- borçların yeni borçlarla finanse edilmemesi gibi sınırlamalar mevcuttur.

8) Bağış ve Yardımlar

Bağış ve yardımlar, geri ödeme zorunluluğu olmayan, merkezî yönetimin, yerel yönetimlere yaptığı finansal transferlerdir.

Yerel yönetimlere yapılan bu bağış ve yardımların amaçları şu şekildedir;

- Yönetimin değişik kademeleri arasında dikey eşitliğin ve her kademedede çeşitli birimler arasında yatay eşitliğin sağlanması,
- Yarı kamusal mal ve hizmetlerin üretiminin teşvik edilmesi,
- Mal ve hizmetlerin üretiminde standart bir düzeyin sağlanması,
- Mal ve hizmetlerin üretim ve tüketiminin doğuracağı dışsallıkların içselleştirilmesi,
- Merkezî yönetimin sorumluluğunda olmasına karşın yerel düzeyde daha etkin yönetilebilecek ve üretilebilecek bir faaliyete fon sağlanmasıdır.

KAYNAKÇA

Özhan Çetinkaya, Mahalli İdareler Maliyesi, Ekin Yayınları, 2021.